

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОНЯТТЯ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОХОРОНІ ЗДОРОВ'Я

Куш Л. І.

Донецький національний університет

Охорона здоров'я України є однією з пріоритетних галузей народного господарства, основними завданнями якої є всестороннє забезпечення населення своєчасною і високоякісною медичною допомогою, доступними медичними товарами (препаратами) та лікарськими засобами. Тим часом інтенсивне зростання рівня захворюваності населення і його смертності підтверджує неможливість успішного виконання вищезгаданих завдань тільки за рахунок бюджетного фінансування. Саме це зумовило необхідність проведення відповідних реформ в охороні здоров'я, що виявляються, перш за все, в становленні та розвитку господарської діяльності в цій соціально орієнтованій сфері. При цьому одним з умов розвитку даної діяльності виступає її правова визначеність в законодавстві.

У науковій літературі питанням господарської діяльності в охороні здоров'я приділяють економісти, медики, фармацевти і юристи, які піднімають багато питань, пов'язаних з організацією та безпосереднім здійсненням цієї діяльності, що вимагають чіткого законодавчого закріплення. Рішення частини таких питань безпосередньо пов'язане з уточненням в законодавстві поняття і змісту даної діяльності. Необхідність такого уточнення обумовлена ще тим, що господарська діяльність в як найповнішому вигляді виявляється у сфері матеріального виробництва [1, с. 14], до якої охорона здоров'я не відноситься.

Крім того, необхідність такого уточнення викликана і потребами практики. Так, в законодавстві України відсутнє чітке розмежування, з одного боку, господарської діяльності в охороні здоров'я, яка в основному пов'язана з науково-дослідною діяльністю, задоволенням потреб громадян в платних медичних послугах, лікарських засобах, а, з другого боку діяльності, що фінансується за рахунок бюджетних коштів та направленої на забезпечення потреб громадян в безкоштовній медичній допомозі. Саме це є, як правило, причиною зловживань з боку державних та комунальних установ охорона здоров'я, які згідно ст. 49 Конституції України зобов'язані надавати безкоштовну медичну допомогу громадянам.

Таке розмежування також необхідне з метою визначення державної монополії на окремі види господарської діяльності в охороні здоров'я. Так, наприклад, згідно ст. 6 Закону України «Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів» діяльність, що пов'язана з оборотом особливо небезпечних наркотичних засобів, психотропних речовин» може здійснюватися виключно

державними (комунальними) підприємствами, в той час, як діяльність, пов'язана з оборотом психотропних речовин, відносно яких допускається виключення деяких заходів контролю, може здійснюватися підприємствами будь-якої форми власності [2]. Або згідно ст. 15 Закону України «Про донорство крові та її компонентів» забір крові (разом з її переробкою та зберіганням) можуть здійснювати тільки державні установи охорони здоров'я, в той час, як переробку і зберігання донорської крові разом з такими установами можуть здійснювати і суб'єкти підприємництва [3].

Вищевикладене вказує на те, що однієї з проблем, рішення якої є актуальним в даний час та вимагає відповідного доопрацювання і закріплення в законодавстві, є уточнення визначення поняття господарської діяльності в охороні здоров'я, з метою її відмежування від інших видів діяльності, що здійснюються в цій галузі економіки.

Метою цієї статті є обґрунтування пропозицій щодо уточнення визначення поняття господарської діяльності в охороні здоров'я з урахуванням її особливостей в цій соціальній сфері економіки.

Питання про поняття господарської діяльності в охороні здоров'я в науковій літературі піднімалося неодноразово різними авторами. При цьому поняття цієї діяльності розглядалося, тільки в рамках окремих її видів, а саме, щодо медичної та фармацевтичної практики [4, с. 6—15], виробництва та торгівлі лікарськими засобами [5, с. 25—26], або як складову суспільних відносин в сфері охорони здоров'я без визначення її поняття [6, с. 95—104]. У зв'язку з чим, поняття господарської діяльності охорони здоров'я потребує суттєвого уточнення з урахуванням її особливостей.

В законодавстві визначення поняття господарської діяльності в охороні здоров'я відсутнє, тому для його уточнення доцільно узяти загальне поняття господарської діяльності, яке неодноразово визначалося в законодавстві України. До того ж цілком обґрунтованим і достатньо повним є визначення поняття «господарська діяльність», закріплене в ст. 3 Господарського кодексу України, яке можна прийняти за основу. Так, згідно даному Кодексу під господарською діяльністю розуміється діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, направлена на виготовлення і реалізацію продукції, виконання робіт та надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність [7].

З цього визначення виходить, що основними ознаками господарської діяльності є:

1. Обмежене коло суб'єктів цієї діяльності — суб'єкти господарювання;
2. Сфера здійснення — суспільне виробництво;
3. Спрямованість на певний кінцевий результат — виготовлення і реалізація продукції, виконання робіт та надання послуг;
4. Вартісний характер та цінова визначеність таких результатів.

Вищезгадані ознаки, безумовно, характерні й для господарської діяльності в охороні здоров'я. Разом з тим, зважаючи на специфіку галузі, в якій здійснюється ця

діяльність, необхідно виділити особливості таких ознак, конкретизація яких дозволить уточнити поняття господарської діяльності в охороні здоров'я.

Перша ознака стосується безпосереднього суб'єктного складу в господарській діяльності, здійснюваній у сфері охорони здоров'я. Згідно ст. 55 Господарського кодексу України такими суб'єктами є суб'єкти господарювання, а саме:

— господарські організації — юридичні особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до цього Кодексу, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані у встановленому законом порядку;

— громадяни України, іноземці та особи без громадянства, що здійснюють господарську діяльність й зареєстровані відповідно до закону як підприємці.

В той же час згідно ст. 16 Основ законодавства України про охорону здоров'я (далі — Основи) безпосередньо охорону здоров'я здійснюють установи охорони здоров'я. До них віднесені санітарно-профілактичні, лікувально-профілактичні, фізкультурно-оздоровчі, санаторно-курортні, аптечні, науково-медичні та інші установи охорона здоров'я, які створюються підприємствами, установами та організаціями різної форми власності, а також приватними особами за наявності необхідної матеріально-технічної бази та кваліфікованих фахівців [8].

Звідси, до суб'єктів господарювання в охороні здоров'я, що мають статус юридичної особи, в законодавстві застосовуються наступні поняття «господарські організації» та «установи охорони здоров'я». Проте, не вникаючи в зміст цих двох понять, але з урахуванням того, що, по-перше, в Цивільному кодексі України (ст. ст. 80 та 83) відносно і юридичної особи і установи використовується узагальнювальне поняття «організація» [9], і, по-друге, в охороні здоров'я здійснюють діяльність не тільки установи, але й підприємства (наприклад, фармацевтичні підприємства), доцільно щодо даних суб'єктів використовувати поняття «господарські організації охорони здоров'я».

Отже, суб'єктами, що здійснюють господарську діяльність в охороні здоров'я, є господарські організації охорони здоров'я і громадяни-підприємці.

Друга ознака щодо здійснення господарської діяльності в сфері охорони здоров'я вимагає відповідної конкретизації. Поняття «суспільне виробництво» окремі автори розглядають як узагальнювальний термін та рівнозначний терміну «виробничі відносини», який припускає створення матеріального продукту, будь то товар, робота або послуга [10, с. 12; 11, с. 258].

Згідно ст. 261 Господарського кодексу України саме такі відносини виникають у сфері матеріального виробництва. Разом з тим охорона здоров'я, виходячи з положень вищезгаданої статті Господарського кодексу України, відноситься до сфери нематеріального виробництва. В результаті цього на перший план виходять цивільно-правові відносини, що виникають у сфері охорони здоров'я, пов'язані з особистим

споживанням громадянами результатів господарської діяльності, що мають медичний характер (медичні послуги, лікарські засоби та ін.).

Разом з тим в цій галузі народного господарства створюються очевидні матеріальні блага, що не викликають ніяких сумнівів. Так, наприклад, медична техніка та устаткування, мікробіологічна продукція, різного роду препарати, що використовуються в процесі виробництва лікарських засобів, а також товари народного споживання, зокрема, вироби медичного призначення, лікарські засоби, що характерно для галузей матеріального виробництва, до яких охорона здоров'я не відноситься.

Звідси, господарська діяльність в охороні здоров'я — це діяльність у сфері нематеріального виробництва, що спрямована на створення і реалізацію матеріальних благ, що мають медичний характер.

Наступною ознакою господарської діяльності в охороні здоров'я є її спрямованість на виготовлення та реалізацію продукції (товарів), виконання робіт та надання послуг. Особливість цієї ознаки щодо даної діяльності виявляється в тому, що її результати, якраз і є вироблена продукція (товари), виконані роботи та надані послуги, які, як правило, мають безпосередній вплив на здоров'я та життя людини. А тому дана особливість є причиною обов'язкового ліцензування певних видів господарської діяльності в охороні здоров'я. Так згідно Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» у сфері охорони здоров'я підлягають ліцензуванню наступні види діяльності:

- виробництво лікарських засобів, оптова та роздрібна торгівля цими засобами;
- розробка, виробництво, виготовлення, зберігання, перевезення, придбання, пересилка, ввезення, вивіз, відпустка, знищення наркотичних засобів, психотропних засобів і прекурсорів;
- проведення дезінфекційних, дезінсекційних, дератизаційних робіт;
- медична практика;
- переробка донорської крові та її компонентів, виготовлення з них препаратів [12].

У зв'язку з цим в Ліцензійних умовах здійснення певних видів господарської діяльності в охороні здоров'я передбачені особливі вимоги до суб'єктів господарювання в цій сфері господарювання. Такі вимоги стосуються обов'язковості наявності спеціальної матеріально-технічної бази у суб'єкта, кваліфікованих працівників, які мають спеціальну підготовку (лікарів, провізорів, фармацевтів, медсестер) [13, 14].

Отже, результатами господарської діяльності в сфері охорони здоров'я є товари, роботи і послуги, що мають безпосередній вплив на здоров'я людини, що зумовлює необхідність її здійснення на основі ліцензії шляхом встановлення більш жорстких вимог до її здійснення, зокрема, необхідність наявності спеціальної матеріально-технічної бази і професійно підготовлених працівників — дипломованих фахівців (лікарів, провізорів, фармацевтів, медсестер).

Остання ознака даної діяльності стосується вартісного характеру та цінової визначеності її результатів, що на перший погляд, не властиво такій соціально орієнтованій сфері як охорона здоров'я. Разом з тим вартісний характер та цінова визначеність матеріальних благ, що виробляються в процесі здійснення господарської діяльності у сфері охорони здоров'я, обумовлені метою такої діяльності, яка полягає в задоволенні суспільних потреб в широкому розумінні. А це означає, що споживачами цих благ є не тільки громадяни, як кінцеві споживачі, але й різні організації, які використовують результати цієї діяльності для своїх господарських або інших потреб. Тому ці блага функціонують як товар і передаються всім споживачам виключно на платній основі.

Таким чином, вищенаведене дозволяє зробити наступний висновок, господарська діяльність в охороні здоров'я — це діяльність, господарських організацій охорони здоров'я та громадян-підприємців у сфері нематеріального виробництва, здійснювана за умови наявності ліцензії, спрямована на виробництво та реалізацію продукції (товарів), виконання робіт та надання послуг медичного характеру, що мають безпосередній вплив на здоров'я та життя людини і функціонують як товари, що передаються споживачам на платній основі.

Запропоноване вище визначення поняття «господарська діяльність в сфері охорони здоров'я» вимагає закріплення в спеціальному законодавстві, перш за все в Основах законодавства України про охорону здоров'я. Таке закріплення дозволить визначити безпосередньо зміст цієї діяльності та розмежувати її з іншими видами діяльності, які здійснюються в цій галузі народного господарства.

Література

1. Хозяйственное право: Учебник / В.К. Мамутов, Г.Л. Знаменский, В.В. Хахулин и др.; Под. ред. В.К. Мамутова. — К.: Юринком Интер, 2002. — 912 с.
2. Про обіг в Україні наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів: Закон України від 15 лютого 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 10. — Ст. 60.
3. Про донорство крові та її компонентів: Закон України від 23 червня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1995. — № 23. — Ст. 183.
4. Гуев А. Н. Предпринимательская деятельность в медицине (справочник). — М.: Издательский дом «Русский врач», 1998. — С. 6.
5. Куш Л. И. Хозяйственно-правовое регулирование производства и торговли лекарственными средствами: Монография. — Донецк: Норд-Пресс, ДонНУ, 2004. — 189 с.
6. Пашков В. М. Напрями оптимізації господарсько-правового забезпечення суспільних відносин у галузі охорони здоров'я. — К.: Моріон, 2006. — 360 с.
7. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // Офіційний вісник України. — 2003. — № 11. — Ст. 462.

8. Основы законодательства Украины об охране здоровья от 19 ноября 1992г. // Ведомости Верховной Рады Украины. — 1993. — №4. — Ст. 19.
9. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради. — 2003. — №40—44. — Ст. 356.
10. Хозяйственное право Украины: Учебник под ред. А.С. Васильева, О.П. Подцерковного. — Х.: ООО «Одиссей», 2005. — 464 с.
11. Современный экономический словарь / Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцев Е. Б. — М.: ИНФРА-М, 1999. — С. 258.
12. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 1 червня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2000. — №36. — Ст. 299.
13. Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з розроблення, виробництва, виготовлення, зберігання, перевезення, придбання, пересилання, ввезення, вивезення, відпуску, знищення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів: Наказ Державного комітету України по питанням регуляторної політики та підприємництва, Міністерства охорони здоров'я України від 20 лютого 2001 р. // Офіційний вісник України. — 2001. — № 11. — Ст. 480.
14. Ліцензійні умови провадження господарської діяльності з виробництва лікарських засобів, оптової, роздрібною торгівлі лікарськими засобами: наказ Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва, Міністерства охорони здоров'я України 12 січня 2001 р. // Офіційний вісник України. — 2001. — № 5. — Ст. — 204.